

CONSILIUL PENTRU PREVENIREA ȘI ELIMINAREA DISCRIMINĂRII ȘI ASIGURAREA EGALITĂȚII

СОВЕТ ПО ПРЕДУПРЕЖДЕНИЮ И ЛИКВИДАЦИИ ДИСКРИМИНАЦИИ И ОБЕСПЕЧЕНИЮ РАВЕНСТВА
COUNCIL ON THE PREVENTION AND ELIMINATION OF DISCRIMINATION AND ENSURING EQUALITY

Adresa: Republica Moldova, Chișinău, MD-2004
bd. Ștefan cel Mare și Sfânt nr.180, bir.405
tel.: +373 (0) 22 21-28-17

Адрес: Республика Молдова, Кишинёв, MD-2004
бул. Штефан чел Маре, 180, каб. 405
тел.: +373 (0) 22 21-28-17

DECIZIE din 06 noiembrie 2019 cauza nr. 177/19

Membrii Consiliului participanți la ședința de deliberare:

Ian FELDMAN – președinte
Svetlana DOLTU – membră
Andrei BRIGHIDIN – membru
Victorina LUCA – membră
Evghenii Alexandrovici GOLOȘCEAPOV – membru

au examinat, în ședință publică, susținerile scrise și verbale ale

petiționarului: XXXXXXXX

martorei: YYYYYYYY

reclamațiilor: Direcția Generală Educație, Tineret și Sport a Consiliului municipal Chișinău (DGETS), administrația instituției preșcolare nr. 150, Pretura sectorului Râșcani, Direcția de poliție a mun. Chișinău și

au deliberat, în ședință închisă, cu privire la următoarele.

I. Obiectul plângerii

Discriminare pe criteriu de convingeri în procesul educațional.

II. Admisibilitatea obiectului plângerii

Plângerea corespunde cerințelor art. 13 din Legea nr. 121/2012 cu privire la asigurarea egalității și nu ridică excepțiile de inadmisibilitate prevăzute de pct. 42 din Regulamentul de activitate al Consiliului pentru prevenirea și eliminarea discriminării și asigurarea egalității, aprobat prin Legea nr. 298/2012.

III. Susținerile părților

Alegațiile petiționarului

- 3.1 Petiționarul notează că în curtea grădiniței nr. 150 din str. Matei Basarab, 4, în apropierea terenului de joacă pentru copii, se construiește o biserică creștin ortodoxă. Petiționarul susține că, în timpul orelor de program, copiii sunt duși organizat în localul construit și participă la ceremoniile oficializate. Petiționarul declară că această situație este una discriminatorie în raport cu persoanele (copii) care au credințe non-ortodoxe și subliniază că astfel de măsuri nu sunt binevenite într-un stat laic.

Susținerile reclamațiilor

- 3.2 DGETS menționează, că potrivit certificatului de urbanism nr.262/15 eliberat la data de 21 mai 2015 de către Direcția generală arhitectură, urbanism și relații funciare, în limitele hotarelor terenului repartizat pentru instituția de educație timpurie nr. 150 urma să fie construită o bibliotecă cu Centru de educație moral-spirituală. În data de 29 februarie 2016, Primăria mun. Chișinău a eliberat autorizația de construire nr. 27 în baza cererii DGETS pentru executarea lucrărilor. În 2018 a fost emisă dispoziția nr.733-d din 01.10.2018 prin care au fost sistate lucrările de construcție neautorizate pe teritoriul instituției de educație timpurie nr. 150. În pct. 2 al acestei dispoziții este prevăzut că Pretura sectorului Râșcani și Direcția de poliție vor asigura controlul executării actului nominalizat. Pe parcursul anului 2018 și până la semnarea dispoziției din partea DETS

sectorul Râșcani și DGETS au fost înaintate demersuri în adresa diferitor autorități responsabile de soluționarea problemei construcției de pe teritoriul instituției de educație timpurie nr. 150. DGETS notează că titularul autorizației de construire a imobilului de pe teritoriul instituției de educație timpurie nr. 150 este Direcția generală educație, tineret și sport municipiul Chișinău. Inițial, a fost solicitat de a se construi un centru moral spiritual cu bibliotecă, dar nu un lăcaș de cult. În data de 29 mai 2019, Guvernul a emis dispoziția nr.29-4 prin care a fost instituit un grup de lucru, în vederea elucidării aspectelor legate de legalitatea activității bisericilor, edificate pe terenurile aflate în proprietate publică.

- 3.3 Administrația instituției preșcolare nr. 150 menționează că, în repetate rânduri, a înaintat demersuri în adresa autorităților competente cu referire la construcția lăcașului de cult pe teritoriul adiacent. Totodată, administrația notează că, copiii nu sunt implicați în cadrul ceremoniilor oficializate de lăcașul de cult, fiindcă aceștia, în intervalul 07.00-19.00 au alt regim de activitate. Suplimentar, informează că persoanele responsabile de construcția acestui lăcaș de cult susțin că dețin toate actele și permisiunea primăriei mun. Chișinău, Pretura sectorului Râșcani, în ceea ce privește continuarea ridicării construcției. Administrația notează că a solicitat sistarea construcției, inclusiv sudarea porții de la intrarea în curtea lăcașului de cult până la prezentarea actelor confirmative, dar acestea nu au fost prezentate.

Poziția Ministerului Educației, Culturii și Cercetării

- 3.4 Ministerul indică că în conformitate cu prevederea art. 146 alin. (4) din Codul Educației nr. 152/2014, transferul bunurilor din domeniul public al unității administrativ-teritoriale în domeniul privat al unităților administrativ - teritoriale se realizează prin decizii ale consiliului satului (comunei), orașului, raionului, municipiului, ale Adunării Populare a Găgăuziei, cu acordul prealabil al Guvernului. Adoptarea deciziilor respective este precedată de realizarea unui raport de expertiză prin care se demonstrează încetarea necesității de aflare a bunurilor respective în domeniul public. Metodologia de realizare a raportului de expertiză se aprobă de Guvern. Prin Hotărârea Guvernului nr. 314/2018 a fost aprobată metodologia de realizare a raportului de expertiză privind încetarea necesității menținerii în domeniul public a unor bunuri imobile destinate domeniului educației. Astfel, adoptarea deciziei care implică schimbarea destinației bunurilor din domeniul educație, urmează să fie supusă expertizării, în conformitate cu procedura prevăzută în Metodologia indicată supra. Ministerul notează că, până la momentul de față, în adresa instituției nu a fost prezentat niciun raport de expertiză care să demonstreze lipsa necesității întrebuintării în domeniul educațional a nici unui teren utilizat pentru edificarea lăcașurilor de cult. Cu referire la caz, ministerul indică că în conformitate cu datele din Registrul bunurilor imobile, terenul vizat în plângere, constituie proprietate a municipiului Chișinău și se află în gestiunea economică a Direcției Generale Educație, Tineret și Sport a Consiliului municipal Chișinău. Ministerul este de părere că, prezența unui edificiu religios nemijlocit pe teritoriul unei instituții publice de învățământ nu se aliniază principiului învățământului laic.

Declarațiile martorei

- 3.5 Martora declară că a fost sesizată de mai mulți părinți cu referire la faptul că pe teritoriul instituției preșcolare nr. 150 au loc slujbe religioase. Aceasta susține că, în vederea verificării informației, s-a deplasat la fața locului și a filmat. Aceasta notează că în zilele de duminică și în zilele de sărbătoare, se fac slujbe. Totodată, copiii sunt implicați în activitățile religioase. De asemenea, susține că enoriașii care participă la ceremonii, fie reprezentanții cultului intră în conflict și îi agresează pe cei care filmează. Martora menționează că responsabilitatea pentru situația creată, în primul rând, îi revine Direcției generale educație, tineret și sport a Consiliului municipal Chișinău din considerentul că autorizația de construcție și certificatul de urbanism au fost eliberate la solicitarea acesteia.

Amicus Curiae depus de către Centrul de Resurse Juridice din Moldova (CRJM)

- 3.6 CRJM atrage atenția că ridicarea unui lăcaș religios pe teritoriul unei instituții de învățământ preșcolar reprezintă discriminare indirectă, deoarece, deși intenția pare a fi neutră, ridicarea lăcașului va aduce atingere libertății conștiinței copiilor de alte religii sau a celor care nu împărtășesc nicio religie. Mai mult ca atât, ridicarea unui lăcaș religios pe teritoriul unei instituții preșcolare va încălca norma constituțională cu privire la învățământul laic în Republica Moldova. CRJM recomandă Consiliului, ca la examinarea cauzei, să ia în considerare dreptul copilului la odihnă și dreptul de a participa la jocuri și activități recreative proprii vârstei sale și că nici un copil nu poate fi constrâns să adere la vreo religie și nici cultele religioase nu se pot impune în a fi urmate în contextul procesului educațional.

IV. Dreptul național și internațional relevant

- 4.1 **Constituția Republicii Moldova prin art. 16 alin. (2)** prevede că toți cetățenii Republicii Moldova sunt egali în fața legii și a autorităților publice, fără deosebire de rasă, naționalitate, origine etnică, limbă, religie, sex, opinie, apartenență politică, avere sau de origine socială; **art. 35 alin. (1)** stabilește că dreptul la învățătură este asigurat prin învățământul general obligatoriu, prin învățământul liceal și prin cel profesional, prin învățământul superior, precum și prin alte forme de instruire și de perfecționare; **art. 35 alin. (8)** stipulează că statul asigură, în condițiile legii, libertatea învățământului religios. Învățământul de stat este laic.
- 4.2 **Legea nr. 121/2012 cu privire la asigurarea egalității la art. 1 alin. (1)** stabilește că scopul prezentei legi este prevenirea și combaterea discriminării, precum și asigurarea egalității tuturor persoanelor aflate pe teritoriul Republicii Moldova în sferile politică, economică, socială, culturală și alte sfere ale vieții, fără deosebire de rasă, culoare, naționalitate, origine etnică, limbă, religie sau convingeri, sex, vârstă, dizabilitate, opinie, apartenență politică sau orice alt criteriu similar; **art. 1 alin. (2) lit. c)** garantează că prevederile prezentei legi nu se extind asupra și nu pot fi interpretate ca aducând atingere cultelor religioase și părților lor componente în partea ce ține de convingerile religioase; **art. 2** oferă definiția discriminării ca fiind orice deosebire, excludere, restricție ori preferință în drepturi și libertăți a persoanei sau a unui grup de persoane, precum și susținerea comportamentului discriminatoriu bazat pe criteriile reale, stipulate de prezenta lege sau pe criterii presupuse; **art. 3** stabilește că subiecți în domeniul discriminării sunt persoanele fizice și juridice din domeniul public și privat; **art. 9 alin. (1)** prevede că instituțiile de învățământ asigură respectarea principiului nediscriminării în procesul educațional, inclusiv la evaluarea cunoștințelor acumulate.
- 4.3 **Codul Educației nr. 152/2014 la art. 7 lit. e)** stipulează că educația se întemeiază pe principiul libertății de gândire și al independenței față de ideologii, dogme religioase și doctrine politice; **art. 7 lit. q)** prevede că educația se întemeiază pe principiul învățământului laic; **art. 23 alin. (3)** stabilește că educația timpurie se desfășoară în creșe, grădinițe, centre comunitare de educație timpurie sau în alte instituții care prestează servicii în conformitate cu standardele educaționale de stat; **art. 135 alin. (1) lit. n)** menționează că personalul didactic, științifico-didactic, științific și de conducere are obligația să nu facă și să nu admită propagandă șovină, naționalistă, politică, religioasă, militaristă în procesul educațional.
- 4.4 **Legea nr. 125/2007 privind libertatea de conștiință, de gândire și de religie la art. 4 alin. (2)** prevede că exercitarea dreptului la libertatea de manifestare a convingerilor sau a credinței religioase poate fi restrânsă, în condițiile legii, numai în cazul în care această restrângere urmărește un scop legitim și reprezintă, într-o societate democratică, măsuri necesare pentru siguranța publică, menținerea ordinii publice, ocrotirea sănătății și a moralei publice ori pentru protejarea drepturilor și libertăților persoanei; **art. 15 alin. (1)** stipulează că, cultele religioase sunt autonome, separate de stat, egale în drepturi în fața legii și a autorităților publice. Discriminarea unui sau altui cult religios se pedepsește conform legislației în vigoare; **art. 26 alin. (2)** prevede că, cultele religioase au dreptul de a oficia servicii religioase în orfeline, centre de plasament pentru copii, internate, aziluri de bătrâni și de invalizi, în penitenciare, instituții militare, medico-sanitare, de învățământ, de poliție și de alt tip la rugămintea persoanelor care se află în ele și cu

- acordul administrației instituțiilor respective; **art. 32 alin. (7)** stipulează că învățământul moral-religios în școlile de stat de toate gradele este opțional și facultativ, exceptând cazurile prevăzute în acordurile sau convențiile de cooperare dintre stat și cultele religioase; **art. 42** prevede că, cultele religioase și părțile lor componente pot avea în proprietate sau în folosință terenuri în conformitate cu legislația în vigoare.
- 4.5 **Convenția cu privire la drepturile copilului la art. 14 alin. (1)** stabilește că statele părți vor respecta dreptul copilului la libertatea de gândire, de conștiință și religie; **art. 14 alin. (2)** prevede că statele părți vor respecta dreptul și obligația părinților sau, după caz, ale reprezentanților legali ai copilului de a-l orienta pe acesta în exercitarea dreptului sus-menționat de o manieră care să corespundă dezvoltării capacităților sale.
- 4.6 **Cauza Mitropolia Basarabiei și alții c. Moldovei**, în care CtEDO a statuat că într-o societate democratică în care coexistă mai multe religii în rândul unei populații, poate apărea necesitatea de a restrânge libertatea prevăzută la Articolul 9 din CEDO pentru a concilia interesele diverselor grupuri și pentru a asigura respectul convingerilor fiecărei persoane. Totodată, statul trebuie să fie neutru și imparțial în exercitarea dreptului său de reglementare a acestui domeniu și în relațiile sale cu diversele religii, culte și credințe. Este vorba despre menținerea pluralismului și a bunei funcționări a democrației. Măsurile statului care ar favoriza un conducător sau un organ al unei comunități religioase divizate, sau care ar viza constrângerea unei comunități sau a unei părți a acesteia în scopul de a o plasa, contrar voinței sale, sub o conducere unică, ar constitui, în egală măsură, o încălcare a libertății de religie.
- 4.7 **Cauza Comunităților Religioase Martorii lui Iehova a regiunii Kryvyi Rih' Ternivsky vs. Ucraina**, CtEDO a constatat că atunci când statul permite sau interzice ridicarea lăcașului religios a unui anumit cult pe un teritoriu, acesta trebuie să vină cu un plan justificat care demonstrează neutralitatea statului în deciziile luate ori cum permiterea acestei construcții nu contrazice principiul neutralității statului.
- 4.8 **Cauza S.A.S. vs. Franței**, în care CtEDO reiterează importanța menținerii neutralității și imparțialității statului în coexistența mai multor culte religioase pe teritoriul acestuia.
- 4.9 **Cauza Kokkinakis contra Greciei**, CtEDO a reiterat că libertatea de a-și manifesta religia sau convingerile nu este un drept absolut și că în societăți democratice unde, de regulă, există mai multe convingeri religioase, acest drept poate fi limitat pentru a garanta implementarea intereselor tuturor grupurilor spirituale și de a asigura că convingerile religioase ale fiecăruia sunt respectat.

V. În concluzie, Consiliul reține următoarele

- 5.1 Analizând materialele dosarului, Consiliul stabilește că urmează să se pronunțe asupra existenței faptei de discriminare indirectă pe criteriu de convingeri în procesul educațional.
- 5.2 Consiliul reamintește că, atât legislația națională (art. 15 alin. (1) și art. 19 din Legea nr. 121/2012 cu privire la asigurarea egalității), cât și practica Curții Europene a Drepturilor Omului (cauza D. H. și alții v. Republica Cehă par. 82-84, par.177, cauza Chassagnou și alții v. Franța par.91-92, Timishev v. Rusia par.57) stabilesc o regulă specială referitor la sarcina probei în litigiile privind discriminarea, și anume: sarcina probei trece la reclamat atunci când petiționara prezintă dovezi din care se poate prezuma că a existat un tratament discriminator. Reieșind din alegațiile expuse în plângere, pentru a institui prezumția discriminării indirecte, faptele expuse trebuie să caracterizeze cumulativ următoarele elemente:
- a) existența unei reguli, unui criteriu sau a unei practici aparent neutre
 - b) care dezavantajează anumite persoane
 - c) pe baza unui criteriu protejat.
- 5.3 Examinând alegațiile petiționarilor, Consiliul a instituit prezumția discriminării indirecte. Consiliul a reținut că ridicarea unui lăcaș religios pe teritoriul unei instituții de învățământ prejudiciază libertatea conștiinței copiilor de alte religii decât cele manifestate de acel cult religios și a celor cu convingeri ateiste.
- 5.4 Conform art. 15 alin. (1) din Legea cu privire la asigurarea egalității nr. 121/2012, sarcina de a proba că faptele în cauză nu constituie discriminare revine persoanei/instituției

despre care se presupune că a comis fapta discriminatorie. Consiliul urmează să aprecieze dacă această acțiune, aparent neutră, se justifică în mod obiectiv, printr-un scop legitim și dacă mijloacele de atingere a acelui scop sunt proporționale, adecvate și necesare.

- 5.5 Consiliul, analizând materialele dosarului, constată că, potrivit certificatului de urbanism și autorizației de construcție, în limitele hotarelor terenului repartizat pentru instituția de educație timpurie nr. 150, urma să fie construită o bibliotecă cu Centru de educație moral-spirituală. De asemenea, Consiliul, examinând imaginile video/foto,¹ stabilește că deși imobilul nu este finalizat, la primul nivel al acestuia sunt amenajate obiecte cu caracter religios și se desfășoară activități cu caracter religios, cu implicarea copiilor din instituția preșcolară și cu participarea cadrelor didactice. Consiliul a luat act că, prin dispoziția viceprimarului mun. Chișinău nr.733-d din 01.10.2018, lucrările de construcție pe teritoriul instituției preșcolare nr. 150 din str. Matei Basarab, 4, urmau a fi sistate, iar partea din construcție, ridicată deja, trebuia demolată cu readucerea terenului în starea inițială. Consiliul a stabilit că executarea prevederilor acestei dispoziții revenea Preturii sectorului Râșcani, Direcției de poliție a mun. Chișinău și Direcției autorizare și disciplină în construcții. Nici pretura sectorului Râșcani, nici Direcția de poliție a mun. Chișinău nu au prezentat informații referitoare la măsurile întreprinse în sensul punerii în aplicare a dispoziției sus menționate. Având în vedere situația la moment, Consiliul reține că imobilul nu a fost demolat, ci din contra, acesta este utilizat pentru desfășurarea activităților religioase. Ținând cont de faptul că autorizația de construire a acestui edificiu a fost eliberată în baza cererii DGETS, Consiliul stabilește că făptașul principal al situației de discriminare este Direcția.
- 5.6 Mai mult decât atât, Consiliul subliniază că implicarea copiilor în activități, într-o construcție nefinalizată, pune în primejdie siguranța și viața copiilor aflați în custodia statului. Ținând cont de aceste circumstanțe, Consiliul, în conformitate cu art. 15 alin. (9) din Legea cu privire la asigurarea egalității nr.121/2012, remite o copie a dosarului organelor de urmărire penală pentru examinarea acestor fapte prin prisma elementelor infracțiunii.
- 5.7 Consiliul notează că în Republica Moldova învățământul de stat este laic, iar în acest sens educația trebuie să se întemeieze pe principiul libertății de gândire și al independenței față de ideologii, dogme religioase și doctrine politice. Edificarea lăcașelor de cult pe teritoriul sau în incinta instituțiilor de învățământ nu se aliază acestui principiu și nu ar trebui admise. Existența acestora ar putea sugera atașarea instituției publice la o anumită religie, ceea ce ar veni în contradicție cu obligația statului de a asigura o neutralitate religioasă în învățământul de stat. Consiliul subliniază că respectarea principiului învățământului laic are menirea de a contribui la formarea copiilor în afara oricărei influențe religioase. Consiliul este de opinie că instituțiile de învățământ, în realizarea obiectivului de educare a copiilor, ar trebui să pună accent pe varietatea de valori existente în societate, fără a influența opțiunea acestora referitoare la valorile care trebuie sau nu urmate. Consiliul notează că oficializarea ceremoniilor religioase în instituțiile de învățământ trebuie interzisă. Instituțiile de învățământ trebuie să urmeze scopul de a educa copiii în "pluralism" și "gândire critică" fără a le impune un anumit set de valori ca fiind prioritar față de altele.
- 5.8 Acestea fiind explicate, Consiliul conchide că autoritățile responsabile trebuie să întreprindă toate măsurile corespunzătoare astfel încât să mențină neutralitatea sistemului educațional în afara oricărei influențe religioase și să se axeze pe acțiuni menite să asigure calitatea educației.

Astfel, conducându-se de prevederile art. 1-3 și art. 15 alin. (4) din Legea nr. 121/2012 cu privire la asigurarea egalității, coroborat cu pct. 61 din Regulamentul de activitate al Consiliului pentru prevenirea și eliminarea discriminării și asigurarea egalității aprobat prin Legea nr. 298/2012,

¹ <https://www.facebook.com/parintisolidari/videos/2108326906105001/>
<https://www.facebook.com/parintisolidari/videos/337287837043981/> <http://tv8.md/2019/08/13/video-biserica-de-pe-teritoriul-gradinitei-nr-150-a-fost-redeschisa-pe-langa-slujbe-cladirea-continua-sa-se-inalte/>

CONSILIUL DECIDE

1. Faptele constatate reprezintă discriminare indirectă pe criteriu de convingeri în procesul educațional.
2. Direcția Generală Educație, Tineret și Sport a Consiliului municipal Chișinău va întreprinde măsurile necesare, în vederea garantării faptului că pe teritoriul instituției preșcolare nr. 150 str. Matei Basarab nr. 4 nu se vor desfășura activități religioase, contrare principiului învățământului laic. Direcția nu va admite situații similare pe viitor.
3. Administrația instituției preșcolare nr. 150 va întreprinde măsurile necesare pentru a nu admite influențarea religioasă a copiilor în incinta instituției preșcolare inclusiv de a nu expune copiii la ceremonii religioase pe parcursul programului educațional.
4. Direcția de poliție a mun. Chișinău va întreprinde măsurile necesare în vederea executării dispoziției viceprimarului mun. Chișinău nr.733-d din 01.10.2018 cu privire la sistarea lucrărilor de construcție neautorizate din str. Matei Basarab nr. 4, prin limitarea accesului neautorizat al persoanelor străine în curtea instituției de învățământ, cât și în incinta construcției.
5. Pretura sectorului Râșcani va întreprinde măsurile necesare în vederea executării dispoziției viceprimarului mun. Chișinău nr.733-d din 01.10.2018 cu privire la sistarea lucrărilor de construcție neautorizate din str. Matei Basarab nr. 4, prin înțierea procedurii de demolare a construcției neautorizate și readucerea terenului la starea inițială.
6. Consiliul recomandă Ministerului Educației, Culturii și Cercetării să emită o circulară către organele locale de specialitate în domeniul învățământului și instituțiile de învățământ la toate nivelurile pentru asigurarea caracterului laic al educației, inclusiv (i) neadmiterea edificării și amplasării lăcașelor de cult în incinta sau pe teritoriul instituțiilor de învățământ, (ii) neadmiterea dăsfușării ceremoniilor cu caracter religios în incinta sau pe teritoriul instituțiilor de învățământ.
7. Instituțiile vizate, în termen de 30 de zile de la momentul recepționării prezentei decizii, vor informa Consiliul despre măsurile întreprinse în vederea executării recomandărilor formulate.
8. O copie a prezentei decizii se transmite Consiliului municipal Chișinău pentru a asigura executarea dispoziției viceprimarului mun. Chișinău nr. 733-d din 01.10.2018.
9. Decizia se comunică părților și va fi făcută publică pe adresa www.egalitate.md.
10. Decizia poate fi contestată, în decurs de 30 de zile de la data comunicării, la Judecătoria Chișinău, sediu Râșcani, situată pe adresa: mun. Chișinău, str. Kiev nr. 3.

Membrii Consiliului care au votat decizia:

Ian FELDMAN – președinte

Svetlana DOLTU – membră

Andrei BRIGHIDIN – membru

Victorina LUCA – membră

Evghenii Alexandrovici GOLOȘCEAPOV – membru